

Het drukke kind

2. Observatieformulier Het drukke kind

Observatieformulier Het drukke kind

Samenwerken		Instructie		Zelfstandig werk		Creatieve vakken		Vrije momenten		Buitenspelen	
++		++		++		++		++		++	
+		+		+		+		+		+	
.		.		.		.		.		.	
--		--		--		--		--		--	
++		++		++		++		++		++	
+		+		+		+		+		+	
.		.		.		.		.		.	
--		--		--		--		--		--	
++		++		++		++		++		++	
+		+		+		+		+		+	
.		.		.		.		.		.	
--		--		--		--		--		--	

Benadering

1. Het kind heeft moeite zichzelf te reguleren, kan zich slecht concentreren en weet de aandacht moeilijk vast te houden.
2. Het kind kan niet stapsgewijs werken.
3. Het kind ziet niet in wat het doel van de opdracht is.
4. Het kind heeft moeite met plannen, organiseren en ordenen.
5. Het kind vertoont motorische onrust.
6. Het kind heeft moeite in de omgang met leeftijdsgenoten en het gebruik van de juiste sociale vaardigheden.

- Het gedrag komt niet voor
- Het gedrag komt wekelijks voor
- + Het gedrag komt dagelijks voor
- ++ Het gedrag komt meerdere keren per dag voor

Benadering 1: Zichzelf reguleren en aandacht vergroten

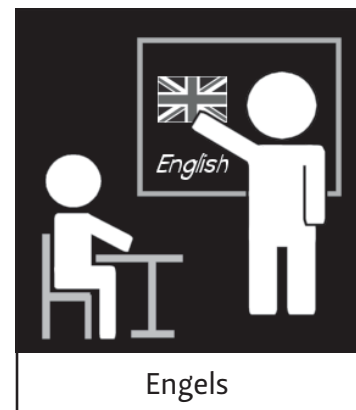
1.5 Maak een dagindeling zichtbaar met behulp van de pictogrammen.

Het gebruik van pictogrammen in de klas is voor het drukke kind sterk aan te bevelen. Een pictogram geeft houvast aan de dag. Omdat dit kind vaak visueel is ingesteld, maak je gebruik van heldere, eenduidige pictogrammen. We adviseren de pictogrammen wel te voorzien van tekst.

Een dagplanning die wordt ondersteund door pictogrammen, biedt dit kind in één oogopslag overzicht. Doordat je continu gebruik maakt van vaste pictogrammen, geeft dit houvast.

Bedenk dat te veel gebruik maken van pictogrammen ook het tegenovergestelde effect kan hebben. Vaak is een pictogram overbodig. Geef het kind op zulke momenten een visuele ondersteuning door bijvoorbeeld gebaren te gebruiken.

De onderstaande pictogrammen (en andere) kunnen gedownload worden van de website: www.sclera.be

Benadering 4: Plannen, organiseren en ordenen

4.1 Werk met het stappenplan voor een goede taakaanpak

Zie voor de toelichting pagina 11 t/m 13.

Het werkblad 'Stappenplan voor een goede taakaanpak' is te vinden als kopieerblad op de cd (het drukke kind / 2.1. Stappenplan voor taakaanpak). Er zijn twee varianten: met illustraties van een bij of van een smiley. Ook de uitgebreide uitleg voor leerlingen vind je op de cd (het drukke kind / 2.1 Uitleg bij taakaanpak).

Het stappenplan om je werk goed te doen

Stap 1: Wat moet ik doen?

- Kijk op je weekplanning.**
*Op je weekplanning staat wat je moet doen. Werken jullie niet met een weekplanning? Misschien staat er op het bord wat je moet doen. Of denk even goed na wat juf of meester heeft uitgelegd. Kom je er niet uit? Vraag iemand in je groepje om hulp.
Mag je niet overleggen of weet je groepje het ook niet? Vraag de juf of meester om hulp.*
- Pak de spullen die je nodig hebt.**
Heb je de juiste boeken of schriften? Heb je een liniaal nodig? Heb je je etui op tafel met daarin je pen, gum, potlood, kleurpotloden? Is er nog ander materiaal dat je nodig hebt? Bijvoorbeeld een werkboek, woordenboek of klad-blaadje? Denk rustig na over de spullen die je nodig hebt, anders moet je straks op zoek naar de dingen die je mist.
- Lees de opdracht 2 keer goed door.**
Als je een opdracht voor de eerste keer leest, lees je soms over belangrijke woorden heen. Lees de opdracht daarom rustig twee keer door. Staat er misschien een voorbeeld bij hoe het moet? Staat er informatie in die niet belangrijk is? Schrap die informatie dan.
- Vertel in je hoofd tegen jezelf wat de opdracht precies is.**
Probeer kort tegen jezelf te vertellen wat je precies moet gaan doen. Bijvoorbeeld: 'Ik moet van iedere zin een vraagzin maken. Een vraagzin begint met een hoofdletter en eindigt met een vraagteken. Daarna moet ik in iedere zin het werkwoord onderstrepen met liniaal en potlood.'
- Zoek dingen op die je niet weet.**
Staan er woorden in de opdracht die je niet kent? Zoek ze op in een woordenboek, op internet, vraag het aan je groepsgenootjes of aan de juf of meester. Wat zijn in jouw klas de afspraken over dingen die je niet weet? Houd je aan die afspraken.

Stap 2: Hoe ga ik dat doen?

- Luister naar de uitleg / kijk naar het voorbeeld.**
Heb ik zo'n soort opdracht al eerder gemaakt? Hoe deed ik dat toen? Herhaal in je hoofd de uitleg die de juf of meester gegeven heeft. Staat er een voorbeeld bij de opdracht? Gebruik dat voorbeeld. Op die manier moet je de opdracht ook uitvoeren.
- Denk na over oplossingen of overleg met klasgenoten.**
Is er maar één oplossing of zijn er meerdere oplossingen? Een keersom zoals 24×20 kun je op twee manieren uitrekenen. $24 \times 2 = 48$ en dan een 0 erachter plaatsen. Of $24 \times 10 = 240$, dus daar het dubbele van = 480. Bepaal wat voor jou de fijnste oplossingsmethode is. Mag je met andere leerlingen overleggen? Dan is dat ook een goede optie.
- Vraag hulp. Bepaal je werkplan of strategie.**
Je bent op school om te leren en daarbij worden ook fouten gemaakt. Als je er echt niet uitkomt moet je om hulp durven vragen. Maar... niet voordat je de opdracht enkele keren nauwkeurig hebt gelezen! Bedenk of je op dit moment een medeleerling om hulp mag vragen of dat je bij de juf of meester moet zijn. Heb je geen hulp nodig?

Het stappenplan – tafelstrookjes

Stap 2:
Hoe ga ik dat doen?

Stap 3:
Ik doe mijn werk.

Stap 4:
Ik kijk mijn werk na.
Wat vind ik ervan?

Stap 2:
Hoe ga ik dat doen?

Stap 3:
Ik doe mijn werk.

Stap 4:
Ik kijk mijn werk na.
Wat vind ik ervan?

Stap 2:
Hoe ga ik dat doen?

Stap 3:
Ik doe mijn werk.

Stap 4:
Ik kijk mijn werk na.
Wat vind ik ervan?

Stap 2:
Hoe ga ik dat doen?

Stap 3:
Ik doe mijn werk.

Stap 4:
Ik kijk mijn werk na.
Wat vind ik ervan?

Benadering 6: Beter omgaan met leeftijdsgenoten

6.3 Maak gebruik van een afsprakenkaart of beloningssysteem.

Het drukke kind heeft behoefte aan positieve versterkingen. Door deze versterkingen op de juiste momenten in te zetten, wordt hij gemotiveerd voor de diverse taken. Wij geven hier een aantal tips die je kunt gebruiken als je werkt met positieve versterking.

Goed-gedaan-kaart of afsprakenkaart

Het kind verdient met goed gedrag stempels, stickers of veren op een kaart. Hierdoor krijgt hij het gevoel dat hij iets presteert en ontvangt hij bovendien erkenning voor zijn inzet. Het effect van de kaart wordt versterkt wanneer het kind een echte beloning kan verdienen. Een leuke activiteit, zoals 15 minuten op de computer werken, met de hele klas Lingo spelen of een spel kiezen voor de gymles, werkt vaak heel goed. Bij oudere kinderen kun je samen overleggen wat een goede beloning is.

Tip 1: Bereid het kind voor op het gebruik van de beloningskaart. Leg duidelijk uit wat je van hem verwacht en wat hij met goed gedrag kan verdienen. Schrijf op de kaart welk goed gedrag je wilt zien, niet het gedrag dat je niet wilt zien.

Tip 2: Bedenk samen met het kind waar je de beloningskaart ophangt. Een kind dat graag aandacht van anderen krijgt vindt het wellicht prettig als de kaart voor iedereen goed te zien is, bijvoorbeeld bij de dag-planning. Vindt hij dat juist niet prettig, zorg er dan voor dat de leerling deze kaart zelf bewaart. Kies een plek die makkelijk bereikbaar is, zodat je direct kunt reageren als hij een sticker verdient.

Tip 3: Kies haalbare doelen. Het eerste doel moet voor het kind eenvoudig te behalen zijn. De motivatie om met de beloningskaart te werken zal door de succeservaring toenemen.

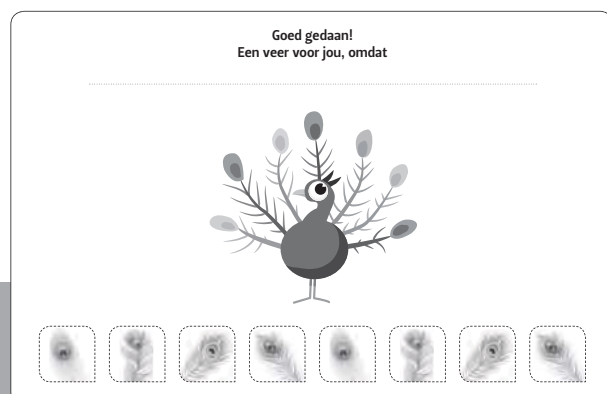
Tip 4: Kies een beloning waar het kind graag zijn best voor doet. De beloning moet iets kleins zijn. Grote beloningen zijn ongeschikt. Je kunt ze niet vaak inzetten en het kind zal zich op den duur niet meer inspannen voor iets kleins.

Tip 5: Prijs het kind als hij een sticker of beloning verdiend heeft. Geef geen kritiek als er geen sticker is verdiend. Geef de beloning zodra het doel is bereikt. Neem een eenmaal verdiende beloning niet meer in.

Tip 6: Haalt het kind elke dag zijn doel? Bouw dan de beloningen af door ze minder bereikbaar te maken. Geef de beloning bijvoorbeeld om de dag en vervolgens alleen aan het eind van de week. Bouw het gebruik van de kaart geleidelijk af. Maak beloningen minder voorspelbaar door ze alleen nog af en toe te geven. Blijf het kind prijzen wanneer hij zich goed gedraagt.

De beloningskaarten zijn op de cd te vinden als kopieerblad ('Het drukke kind / 6.3 Afsprakenkaart'; 'Het drukke kind / 6.3 Goed-gedaan-kaart').

Gedragswaaier

Een passende aanpak
voor ieder kind

Stephanie de Kroon
Margreet Smit
Ronald Wiedemeyer

bazalt

2. Introductie van de Gedragswaaier

De Gedragswaaier biedt leerkrachten in het primair onderwijs handvatten om op een snelle en eenvoudige manier het gedrag van kinderen te herkennen, te observeren en vervolgens doelgericht te werken aan de valkuilen van het kind.

Het is daarbij belangrijk om naar de positieve aspecten van het kind te blijven kijken, in plaats van alleen naar het storend gedrag. Haal energie uit de positieve kenmerken en gebruik deze. Zo heeft een druk kind altijd energie en is hij enthousiast, een fijne eigenschap!

Wij labelen niet het kind, maar alleen het gedrag dat het kind laat zien. Het opstandige, agressieve kind is niet alleen maar agressief.

Voor wie?

De Gedragswaaier is geschreven vanuit ervaring in de praktijk, in duidelijke taal en rijkelijk geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. De waaier is bedoeld voor leerkrachten in het reguliere basisonderwijs. Leerkrachten die graag willen werken aan het gedrag van kinderen en handvatten kunnen gebruiken voor het omgaan met 'moeilijker' gedrag. Daarbij moet je als leerkracht vooral naar je eigen gedrag en handelen durven kijken.

Je moet bereid zijn nieuwe dingen te proberen.

Maar de Gedragswaaier is er ook voor intern begeleiders die willen dat de leerkrachten binnen het team een eigen kijk ontwikkelen op het gedrag van kinderen. Dat doen ze door zelf te leren observeren in hun groep en vervolgens een handelingsplan gedrag op te stellen.

Tijdsinvestering

Als je alle stappen van de waaier volgt, is dit in eerste instantie een flinke tijdsinvestering. Je moet je verdiepen in de achtergrondinformatie, observeren, een actieplan opstellen en uiteindelijk evalueren en eventuele vervolgstappen vastleggen. Maar deze tijdsinvestering is zeker de moeite waard.

Het levert je het volgende op:

- een kind dat wordt geholpen met zijn gedraging.
- een positief effect op het kind, op de leerkracht en op de klas.
- minder snel inzet van de intern begeleider nodig bij gedragsproblemen.

Belangrijke do's en don'ts

- Zie de ouders als partner, om zo het gedrag breed te kunnen aanpakken.
- Ga altijd met de ouders en het kind in gesprek om het beste resultaat te behalen. Op deze manier haal je bij iedereen het beste naar boven.
- Leg de lat niet te hoog bij het stellen van je doelen.
- Ook als een doel niet wordt gehaald, is er een stap gezet in de goede richting. Zie het niet direct als falen.
- Praat met ouders nooit over stoornissen die je vermoedt. Het uitspreken van termen als ADHD en autisme lijkt jouw mening te onderschrijven, maar kan een rampzalige uitwerking hebben op ouders. Het stellen van de diagnose is aan een andere beroepsgroep voorbehouden.
- Label nooit het kind als persoon, maar label de uiterlijk waarneembare gedragingen en de effecten daarvan. Stel vervolgens een passend arsenaal van handelingen samen die je kunt toepassen om de symptomen aan te pakken.

4. Opbouw van de Gedragswaaier

De Gedragswaaier bestaat uit drie onderdelen: een compacte waaier, een map met handleidingen per type gedraging en een cd met kopieerbladen. Lees de opbouw van de methode volledig door om de waaier succesvol in te zetten in je groep.

Onderdeel 1: De waaier

De waaier is opgebouwd uit zeven verschillende typen gedragingen, te herkennen aan een eigen kleur:

1. Het drukke kind – groen
2. Het dromerige kind – roze
3. Het faalangstige kind – blauw
4. Het opstandige, agressieve kind – paars
5. Het teruggetrokken, sociaal angstige kind – oranje
6. Het kind dat de wereld om zich heen niet begrijpt – blauwgroen
7. Het cognitief sterke kind dat onvoldoende presteert – rood

Per gedraging geven we een beeldbeschrijving en de positieve eigenschappen van het kind. Als je de beeldbeschrijving herkent, kun je met het observatieformulier uit de bijpassende handleiding controleren of het kind inderdaad bij dit gedragstype past.

De waaier biedt vervolgens vele suggesties hoe je kunt omgaan met het ongewenste gedrag. Deze suggesties zijn gegroepeerd per leerdoel (benadering). Met de waaier heb je altijd beknopte suggesties voor een juiste aanpak bij de hand. Bij een aantal suggesties is nadere uitleg nodig. In dat geval staat er een boekje achter de suggestie, wat betekent: de uitleg staat beschreven in de handleiding.

Onderdeel 2: Handleidingen

In de handleidingen geven wij per type gedraging een beeldbeschrijving en richtlijnen voor de leerkracht. Je vindt er ook een observatieformulier en een actieplan voor dit type gedragingen. De benaderingen worden toegelicht en positief omgedraaid. Daarmee zijn de leerdoelen benoemd.

Verder vind je in de handleidingen nadere uitleg bij een aantal handelingssuggesties uit de waaier. Voor diverse suggesties zijn kopieerbladen beschikbaar. Als dit het geval is, verwijst de handleiding je naar de cd met behulp van het teken .

Het observeren, de benadering, het actieplan en de evaluatie van je aanpak worden verderop in dit hoofdstuk toegelicht.

Onderdeel 3: Cd met kopieerbladen

De cd die in de map zit bevat veel extra materiaal. Het gaat daarbij om diverse ondersteunende kopieerbladen die je direct praktisch kunt inzetten in de klas (werkbladen, diploma's, complimentenkaartjes, een spel, een leerstijlentest, enzovoort). Een voorbeeld van deze werkbladen staat vaak verkleind afgedrukt in de handleiding.

4. Opbouw van de Gedragswaaijer

Observeren

Als je het gedrag van een kind in een bepaalde beeldbeschrijving herkent, ga je het kind een week lang doelgericht observeren, om helder te krijgen wanneer de gedragsproblemen zich voordoen. Dit doe je aan de hand van het speciaal ontwikkelde observatieformulier. Dit formulier vind je in de handleiding van het gedragstype. Het formulier is ook te printen vanaf de cd.

Het formulier beschrijft een aantal storende gedragingen. De observatie* is verdeeld in zes momenten die de schooldag ondervangen. Het gaat om zes verschillende situaties:

Instructie	Momenten waarop het kind uitleg krijgt van de leerkracht. Dit kan zowel klassikaal als individueel zijn.
Zelfstandig werken	Momenten waarop het kind zelfstandig de instructies verwerkt. Toetsmomenten vallen hier ook onder.
Creatieve vakken	Momenten waarop het kind veel vrijheid krijgt om zichzelf te uiten in beeld en vorm.
Vrije momenten	Momenten waarbij minder structuur aanwezig is: wandelen door de gangen, in de rij staan, toiletbezoek of uitstapjes buiten school.
Buitenspelen	Momenten waarop het kind buiten is, voornamelijk tijdens de pauze op het schoolplein.
Samenwerken	Momenten waarop het kind verplicht wordt met meerdere kinderen aan een opdracht te werken. Dit kan een eigen keuze of een verplichte samenwerking zijn.

De normering is opgebouwd van 'Bijna niet aanwezig' (--) tot 'Komt meerdere keren per dag voor' (++).

Wij hebben bewust gekozen voor een vierpuntsnormering zodat je tijdens het observeren niet in het midden uit kunt komen. Dit geeft een duidelijker beeld van de aan- of afwezigheid van gedragingen.

Als het observatieformulier is ingevuld, heb je een duidelijk overzicht welke gedragingen voorkomen en waaraan je kunt werken. Een van de storende gedragingen van 'het drukke kind' is bijvoorbeeld: het kind kan niet stapsgewijs werken. Als je daaraan wilt werken, is dat je benadering.

Het kan gebeuren dat niet geheel duidelijk wordt aan welke benadering je met het kind kunt gaan werken. Kies dan de benadering die je het beste vindt passen en waarmee jullie samen uit de voeten kunnen. Mocht achteraf blijken dat dit niet de goede benadering is, kies dan voor een volgende benadering. Zie het niet als falen, maar als een stap in de goede richting.

De benadering

Ieder type gedraging heeft een aantal benaderingen. De benaderingen hebben wij beschreven en positief omgedraaid. Dit wordt het *leerdoel* voor het kind.

Voorbeeld:

Het kind past in de beeldbeschrijving van 'Het drukke kind'. Aan de hand van de observaties ben je tot de conclusie gekomen dat het kind zichzelf tijdens vrije momenten moet leren te reguleren. Het kind moet zich beter concentreren.

Als benadering wordt gesteld: *Het kind heeft moeite zichzelf te reguleren, kan zich slecht concentreren en weet de aandacht moeilijk vast te houden.*

Dit hebben wij als leerdoel positief omgedraaid: *Het kind leert zichzelf te reguleren. Hij kan zich beter concentreren en zijn aandacht vergroten.*

Bij iedere benadering hebben wij gezocht naar concrete suggesties om het leerdoel te bereiken. Deze suggesties staan in de waaier. Bij de benadering uit het voorbeeld luidt een van de suggesties dat je kunt werken met pictogrammen. Meer informatie over het werken met pictogrammen staat vervolgens in de handleiding van 'Het drukke kind'.

Het actieplan

Het actieplan is het plan dat je gebruikt om je doelen te behalen. Misschien merk je regelmatig dat je een doel in je hoofd hebt, maar geen duidelijk idee hoe je dit doel daadwerkelijk kunt bereiken. Je werkt er dan niet structureel aan, met als gevaar dat het beoogde doel niet wordt behaald.

Het opstellen van een actieplan lijkt een makkelijke taak, maar er komt vaak meer bij kijken dan je denkt. Voordat je een goed actieplan kunt opstellen, moet je eerst een aantal vragen beantwoorden. Deze vragen zorgen ervoor dat het actieplan een succes kan worden.

Vragen die je jezelf kunt stellen voordat je het actieplan invult:

- Wat wil ik bereiken op korte termijn (6 weken)?
- Wat is mijn doel voor het komende halfjaar?
- Wat zijn mijn voornemens om het doel te bereiken?
- Welke actiepunten kan ik concreet noemen om te zorgen dat ik mijn voornemens ook uitvoer?
- Wie kan mij ondersteuning bieden bij het uitvoeren van de plannen?
- Wanneer zou ik tevreden zijn over mezelf bij de uitvoering van de plannen?

Na het beantwoorden van deze vragen is het opstellen van het actieplan een stuk gemakkelijker. Het actieplan is afgedrukt in de diverse handleidingen en staat als kopieerblad op de cd. Ook is daar een invulbare pdf te vinden, die je kunt opslaan op je eigen computer en dan digitaal kunt invullen.

Door het actieplan in te vullen, kun je de gestelde doelen makkelijker, sneller en beter behalen. Het is belangrijk om het actieplan met het kind en de ouders te bespreken. Op deze manier weten jullie allemaal naar welk doel wordt toegewerkt en is het geheel goed gedocumenteerd.

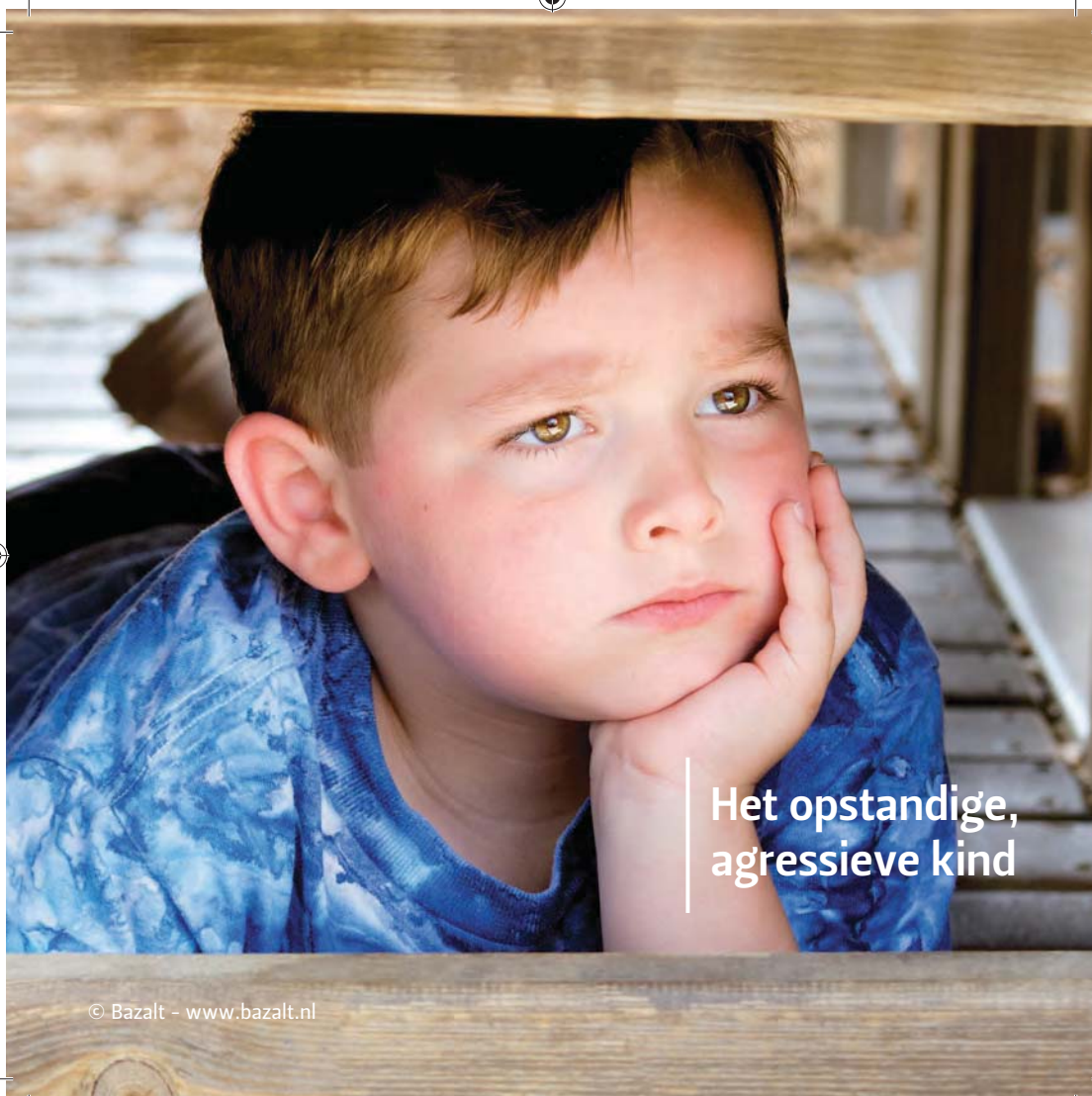
Gedragswaaier

Stephanie de Kroon
Margreet Smit
Ronald Wiedemeyer

bazalt

Het opstandige,
agressieve kind

© Bazalt - www.bazalt.nl

Het opstandige, agressieve kind

Beeldbeschrijving

Het kind vertoont opstandig gedrag, verzet zich tegen volwassenen, liegt of vertoont agressief of pestgedrag. Hij vertoont normoverschrijdend, hinderlijk en schadelijk gedrag voor anderen. Het kind heeft een slechte impulsbeheersing. Er is sprake van een beperkte gewetensontwikkeling. Dit kind interpreteert de bedoeling van anderen vaak als vijandig en tegen zichzelf gericht.

Het kind:

- is vaak driftig en verzet zich tegen regels.
- weigert zich te voegen naar wat de volwassene vraagt.
- maakt vaak ruzie met volwassenen.
- ergert anderen met opzet.
- geeft de schuld van eigen fouten aan anderen.
- is vaak prikkelbaar, boos of gepikeerd.
- is gemeen en wraakzuchtig.
- toont zijn agressie in de vorm van schoppen, slaan, stompen, spuwen, schelden, vloeken, spullen van anderen kapot maken.
- kan het gedrag zonder aanleiding vertonen. Hij kan stoer doen of anderen bang willen maken als reactie op agressie, pesterijen van anderen, frustratie (uitgelachen worden) of om bezit te verdedigen.

Positieve eigenschappen van het kind:

- geeft eigen grenzen aan
- zelfbeschermend
- leidend
- energiek
- gevoelig
- stoer doen

Het opstandige, agressieve kind

Benaderingen

Aan de hand van de observatie kies je, in overleg met het kind, één benadering waarmee jullie aan het werk gaan.

1. Het kind verliest minder snel zijn geduld, voelt zich minder snel kwaad en beledigd, gedraagt zich rustiger. Hij gebruikt geen grove taal.

- 1.1 Stel reële en duidelijke grenzen. Stop het kind.
- 1.2 Het belangrijkste is een consequente en rechtvaardige discipline.
- 1.3 Tref maatregelen als direct gevolg van het storend gedrag.
- 1.4 Benoem het gedrag, negeer dit niet.

2. Het kind leert meer emotionele zelfregulatie en maakt minder ruzie.

- 2.1 Leer dit kind goed na te denken alvorens te doen (cognitieve technieken)
- 2.2 Leer het kind zijn eigen reactie uit te stellen.
- 2.3 Leer het kind andere gedachten als alternatief voor woede oproepende gedachten (Stop-denk-doe-methode).
- 2.4 Maak het kind duidelijk dat hij in de problemen komt als hij te snel emotioneel wordt.

3. Het kind leert zich te verplaatsen in een ander.

- 3.1 Werk met de denkhoeden van De Bono.

4. Het kind leert eerst te luisteren naar een volwassene. Hij vraagt zichzelf af wat het doel is, vraagt eventueel om verduidelijking. Hij hanteert de regels en laat andere kinderen met rust.

- 4.1 Door niet in discussie te gaan met het kind probeer je het gedrag beter te reguleren.
- 4.2 Vertel op een zakelijke manier dat bepaald gedrag niet acceptabel is.
- 4.3 Maak gebruik van een beloningssysteem.
- 4.4 Bespreek gedragsalternatieven.

Het opstandige, agressieve kind

Gedragswaaier | Een passende aanpak voor ieder kind

Ook al is hun intentie goed, toch vertonen leerlingen soms ongewenst gedrag. Hoe ga je daar op een positieve manier mee om? De gedragswaaier geeft snel en praktisch antwoord. Gebruik deze waaier samen met de handleidingen en cd met aanvullend materiaal.

Werken met de Gedragswaaier

Stap 1: Zoek in de waaier naar een **beeldbeschrijving** die het beste bij het kind past.

Stap 2: Om helder te krijgen wanneer het probleem zich voordoet, ga je het kind een week **observeren** met het observatieformulier voor dit type gedragingen (zie handleiding en cd).

Stap 3: Kies samen met het kind een **benadering** waarmee jullie als eerste aan de slag gaan. Kijk welk leerdoel hierbij hoort.

Stap 4: Bij de benadering hoort een concrete **aanpak**. Suggesties daarvoor staan in deze waaier. Staat er een achter een suggestie, dan biedt de handleiding extra toelichting. Je ziet bij die uitleg of er werkbladen beschikbaar zijn op de cd.

Stap 5: Als je weet wat je gaat doen, vul je het **actieplan** in (zie handleiding en cd).

Stap 6: Voer je plan uit. Houd deze waaier met suggesties bij de hand.

Stap 7: **Evalueer** het resultaat van je aanpak. Vul de evaluatie in op je actieplan en kies zo nodig een nieuwe benadering.

bazalt

In samenwerking met

Uw educatieve partner

© Bazalt 2014 | www.bazalt.nl | www.gedragswaaier.nl

9 789461 181961